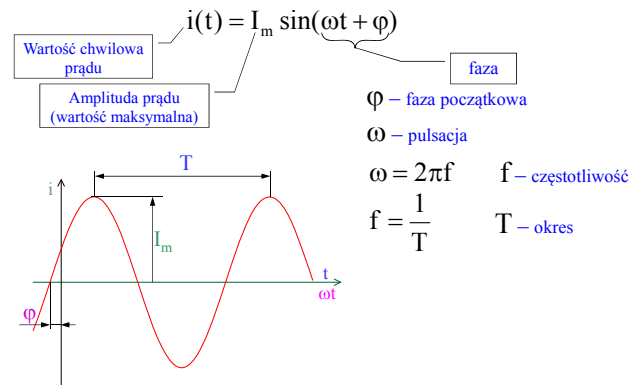

Podstawy elektrotechniki

Teoria obwodów elektrycznych

Obwody prądu sinusoidalnego

Parametry przebiegu sinusoidalnego

Wartość skuteczna

$i(t)$ – funkcja okresowa
 T – okres funkcji

$E = RI^2T$

$E = \int_0^T Ri^2 dt = R \int_0^T i^2 dt$

$RI^2T = R \int_0^T i^2 dt$

$I = \sqrt{\frac{1}{T} \int_0^T i^2 dt}$ Wartość skuteczna prądu okresowego

Wartość skuteczna

Wartość skuteczna prądu okresowego jest to wartość zastępczego prądu stałego, który w ciągu czasu T wywoła taki sam skutek cieplny.

Dla prądu sinusoidalnego

$$I_{sk} = \sqrt{\frac{1}{T} \int_0^T [I_m \sin(\omega t)]^2 dt} = \sqrt{\frac{1}{T} \int_0^T I_m^2 \frac{1 - \cos(2\omega t)}{2} dt} = \frac{I_m}{\sqrt{2}}$$

Dla napięcia sinusoidalnego $u(t) = U_m \sin(\omega t)$

$$U_{sk} = \frac{U_m}{\sqrt{2}}$$

Wartość średnia

$I_{sr} = \frac{1}{T} \int_0^T i(t) dt$

$i(t) = I_m \sin(\omega t) \implies I_{sr} = \frac{1}{T} \int_0^T I_m \sin(\omega t) dt = 0$

Wartość średnia półokresowa

$I_{sr} = \frac{2}{T} \int_0^{T/2} I_m \sin(\omega t) dt = \frac{2I_m}{T} \frac{1}{\omega} [-\cos(\omega t)]_0^{T/2} = \frac{2I_m}{\pi}$

$\omega = \frac{2\pi}{T}$

Wartość średnia

Moc chwilowa $p(t) = u(t) \cdot i(t)$

Energia pobrana w ciągu okresu

$$W = \int_0^T u \cdot i dt = \int_0^T p dt$$

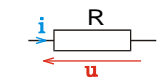
Wartość średnia energii za okres

$$P = \frac{W}{T} = \frac{1}{T} \int_0^T p dt$$

Moc czynna prądu okresowego

Moc czynna P jest wartością średnią mocy chwilowej $p(t)$

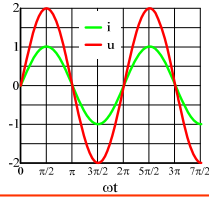
Rezystor w obwodzie prądu sinusoidalnego ⁷

$$i(t) = I_m \sin(\omega t)$$

$$u(t) = R \cdot i(t) = RI_m \sin(\omega t)$$

$$u(t) = U_m \sin(\omega t)$$

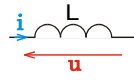

Napięcie na rezystancji jest w fazie z prądem.

$$U_m = RI_m \left| \frac{1}{\sqrt{2}} \right|$$

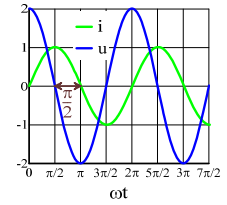
$$U = RI \quad \text{- dla wartości skutecznych}$$

Cewka w obwodzie prądu sinusoidalnego ⁸

$$i(t) = I_m \sin(\omega t)$$

$$u(t) = L \frac{di}{dt} = L\omega I_m \cos(\omega t)$$

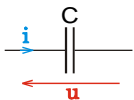
Napięcie na indukcyjności wyprzedza w fazie prąd o kąt $\pi/2$ (90°).

$$u(t) = U_m \cos(\omega t) = U_m \sin(\omega t + \frac{\pi}{2})$$

$$U_m = \omega LI_m = X_L I_m \left| \frac{1}{\sqrt{2}} \right| \quad X_L - \text{reaktancja indukcyjna}$$

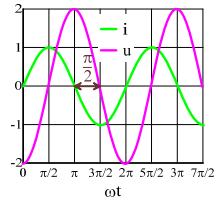
$$U = X_L I \quad \text{- dla wartości skutecznych}$$

Kondensator w obwodzie prądu sinusoidalnego ⁹

$$i(t) = I_m \sin(\omega t)$$

$$i = C \frac{du}{dt}$$

Napięcie na pojemności opóźnia się w fazie za prądem o kąt $\pi/2$ (90°).

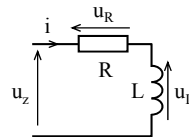
$$u(t) = \frac{1}{C} \int i dt = \frac{1}{C\omega} I_m [-\cos(\omega t)]$$

$$u(t) = -U_m \cos(\omega t) = U_m \sin(\omega t - \frac{\pi}{2})$$

$$U_m = \frac{1}{\omega C} I_m = X_C I_m \left| \frac{1}{\sqrt{2}} \right| \quad X_C - \text{reaktancja pojemnościowa}$$

$$U = X_C I \quad \text{- dla wartości skutecznych}$$

Gałąź RL w obwodzie prądu sinusoidalnego ¹⁰

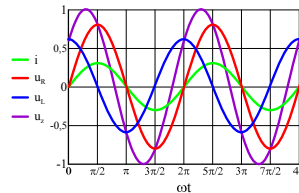
$$i(t) = I_m \sin \omega t$$

$$u_z = u_R + u_L$$

$$u_z = RI_m \sin \omega t + X_L I_m \cos \omega t$$

$$= I_m (R \sin \omega t + X_L \cos \omega t)$$

$$= I_m \sqrt{R^2 + X_L^2} \sin(\omega t + \varphi)$$

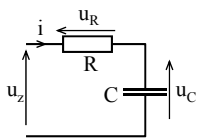
$$\varphi = \arctan \frac{X_L}{R}$$

$$0 < \varphi < 90^\circ$$

$$u_z = U_m \sin(\omega t + \varphi)$$

$$U_m = I_m \sqrt{R^2 + X_L^2}$$

Gałąź RC w obwodzie prądu sinusoidalnego ¹¹

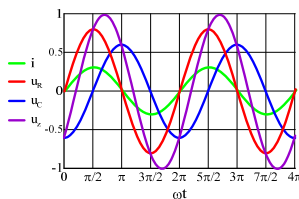
$$i(t) = I_m \sin \omega t$$

$$u_z = u_R + u_C$$

$$u_z = RI_m \sin \omega t - X_C I_m \cos \omega t$$

$$= I_m (R \sin \omega t - X_C \cos \omega t)$$

$$= I_m \sqrt{R^2 + X_C^2} \sin(\omega t + \varphi)$$

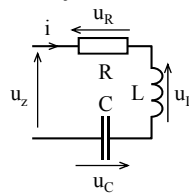
$$\varphi = \arctan \frac{-X_C}{R}$$

$$-90^\circ < \varphi < 0$$

$$u_z = U_m \sin(\omega t + \varphi)$$

$$U_m = I_m \sqrt{R^2 + X_C^2}$$

Gałąź RLC w obwodzie prądu sinusoidalnego ¹²

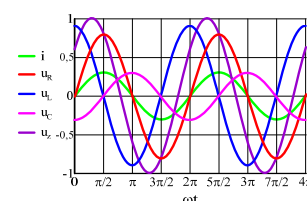

$$i(t) = I_m \sin \omega t$$

$$u_z = u_R + u_L + u_C$$

$$u_z = RI_m \sin \omega t + X_L I_m \cos \omega t - X_C I_m \cos \omega t$$

$$= I_m \sqrt{R^2 + (X_L - X_C)^2} \sin(\omega t + \varphi)$$

$$\varphi = \arctan \frac{X_L - X_C}{R}$$

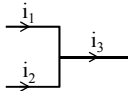
$$-90^\circ < \varphi < 90^\circ$$

$$u_z = U_m \sin(\omega t + \varphi)$$

$$U_m = I_m \sqrt{R^2 + (X_L - X_C)^2}$$

Sumowanie wielkości sinusoidalnych

13

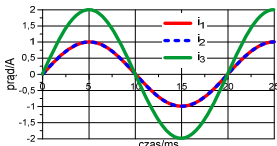

$$i_1(t) = 1 \sin \omega t \quad i_2(t) = 1 \sin \omega t$$

$$i_3 = i_1 + i_2 = 1 \sin \omega t + 1 \sin \omega t = 2 \sin \omega t$$

$$I_{1sk} = \frac{1}{\sqrt{2}} \approx 0,707 \quad I_{2sk} = \frac{1}{\sqrt{2}} \approx 0,707 \quad I_{3sk} = \frac{2}{\sqrt{2}} \approx 1,414$$

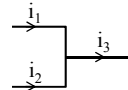
$$I_{1sk} + I_{2sk} = 0,707 + 0,707 = 1,414 = I_{3sk}$$

$$I_{1sk} + I_{2sk} = I_{3sk}$$

Sumowanie wielkości sinusoidalnych

14

$$i_1(t) = 1 \sin \omega t \quad i_2(t) = 1 \sin(\omega t - 60^\circ)$$

$$i_3 = i_1 + i_2 = 1 \sin \omega t + 1 \sin(\omega t - 60^\circ) =$$

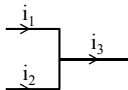
$$1 \sin \omega t + 1 \sin(\omega t) \cos(-60^\circ) + 1 \cos(\omega t) \sin(-60^\circ) =$$

$$\frac{3}{2} \sin \omega t - \frac{\sqrt{3}}{2} \cos(\omega t) =$$

$$\sqrt{\left(\frac{3}{2}\right)^2 + \left(-\frac{\sqrt{3}}{2}\right)^2} \sin\left(\omega t + \arctg \frac{-\sqrt{3}/2}{3/2}\right) = \sqrt{3} \sin(\omega t - 30^\circ)$$

Sumowanie wielkości sinusoidalnych

15

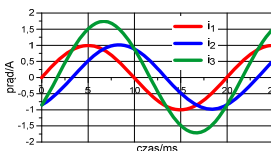

$$i_1(t) = 1 \sin \omega t \quad i_2(t) = 1 \sin(\omega t - 60^\circ)$$

$$i_3(t) = \sqrt{3} \sin(\omega t - 30^\circ)$$

$$I_{1sk} = \frac{1}{\sqrt{2}} \approx 0,707 \quad I_{2sk} = \frac{1}{\sqrt{2}} \approx 0,707 \quad I_{3sk} = \frac{\sqrt{3}}{\sqrt{2}} \approx 1,225$$

$$I_{1sk} + I_{2sk} = 0,707 + 0,707 = 1,414$$

$$I_{1sk} + I_{2sk} \neq I_{3sk}$$

W ogólnym przypadku wartości skuteczne prądów i napięć nie spełniają praw Kirchhoffa

Liczby zespolone

16

$z = a + bi$ — postać algebraiczna

a — część rzeczywista b — część urojona

$i = \sqrt{-1}$ — jednostka urojona (w elektrotechnice $i \equiv j$)

$z = ze^{j\delta}$ — postać wykładnicza

z — moduł ($z=|z|$) δ — argument

$z = z(\cos \delta + j \sin \delta)$ — postać trygonometryczna

Przekształcanie postaci

algebraiczna → wykładnicza	wykładnicza → algebraiczna
$z = \sqrt{a^2 + b^2} \quad \delta = \begin{cases} \arctg \frac{b}{a} & a > 0 \\ \arctg \frac{b}{a} \pm \pi & a < 0 \end{cases}$	$a = z \cos \delta \quad b = z \sin \delta$

Liczby zespolone

17

Własności jednostki urojonej $j^2 = -1 \quad \frac{1}{j} = \frac{j}{j^2} = -j \quad j = 1e^{j90^\circ}$

Podstawowe działania $Z_1 = a + jb = z_1 e^{j\delta} \quad Z_2 = c + jd = z_2 e^{j\gamma}$

Dodawanie

$$Z_1 + Z_2 = (a + jb) + (c + jd) = (a + c) + j(b + d)$$

Mnożenie

$$Z_1 Z_2 = (a + jb)(c + jd) = (ac - bd) + j(bc + ad)$$

$$Z_1 Z_2 = z_1 e^{j\delta} z_2 e^{j\gamma} = z_1 z_2 e^{j(\delta + \gamma)}$$

Dzielenie

$$\frac{Z_1}{Z_2} = \frac{a + jb}{c + jd} = \frac{a + jb}{c + jd} \cdot \frac{c - jd}{c - jd} = \frac{(ac + bd) + j(bc - da)}{c^2 + d^2}$$

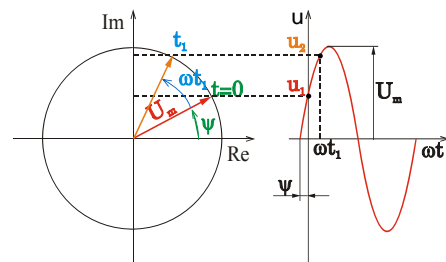
$$= \frac{ac + bd}{c^2 + d^2} + j \frac{bc - da}{c^2 + d^2}$$

$$\frac{Z_1}{Z_2} = \frac{z_1 e^{j\delta}}{z_2 e^{j\gamma}} = \frac{z_1}{z_2} e^{j(\delta - \gamma)}$$

Metoda amplitud zespolonych

18

Zespolony sygnał wykładniczy $\underline{u}(t) = U_m e^{j(\omega t + \psi)}$

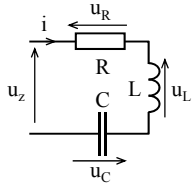

$$U_m e^{j(\omega t + \psi)} = U_m \cos(\omega t + \psi) + j U_m \sin(\omega t + \psi) \quad u(t) = U_m \sin(\omega t + \psi)$$

$$\text{Im}\{\underline{u}(t)\} = u(t)$$

Metoda amplitud zespolonych

19

$$u_z(t) = U_m \sin(\omega t + \psi)$$

$$\underline{u}_z(t) = U_m e^{j(\omega t + \psi)} = \underline{U}_m e^{j\psi} e^{j\omega t}$$

amplituda zespolona \underline{U}_m

$$u_R + u_L + u_C = u_z$$

$$Ri + L \frac{di}{dt} + \frac{1}{C} \int i dt = u_z$$

równanie dla sygnałów sinusoidalnych

Podstawienie: $\underline{u}_z(t) = \underline{U}_m e^{j\omega t}$ $i(t) = \underline{I}_m e^{j\omega t}$

równanie dla zespolonych sygnałów wykładniczych $\rightarrow Ri(t) + L \frac{di(t)}{dt} + \frac{1}{C} \int i(t) dt = u_z(t)$

Metoda amplitud zespolonych

20

$$R \underline{I}_m e^{j\omega t} + L \frac{d(\underline{I}_m e^{j\omega t})}{dt} + \frac{1}{C} \int \underline{I}_m e^{j\omega t} dt = \underline{U}_m e^{j\omega t}$$

$\omega L = X_L$ $\frac{1}{\omega C} = X_C, \frac{1}{j} = -j$

$$R \underline{I}_m e^{j\omega t} + Lj\omega \underline{I}_m e^{j\omega t} + \frac{1}{Cj\omega} \underline{I}_m e^{j\omega t} = \underline{U}_m e^{j\omega t} \left| \frac{1}{e^{j\omega t}} \right.$$

równanie dla amplitud zespolonych $\rightarrow R \underline{I}_m + jX_L \underline{I}_m - jX_C \underline{I}_m = \underline{U}_m \left| \frac{1}{\sqrt{2}} \right.$

równanie dla wartości skutecznych zespolonych $\rightarrow R \underline{I} + jX_L \underline{I} - jX_C \underline{I} = \underline{U}_z$

Zespolone wartości skuteczne: $\underline{I} = I e^{j\phi}$ $\underline{U}_z = U_z e^{j\psi}$

Metoda amplitud zespolonych

21

$$\underline{U}_z = \frac{U_m}{\sqrt{2}} e^{j\psi} - \text{Fazor napięcia}$$

(Fazor (dawniej wskaz, wektor) - ang. phasor = phase vector)

$$\underline{I} [R + j(X_L - X_C)] = \underline{U}_z$$

$$\underline{I} = \frac{\underline{U}_z}{R + j(X_L - X_C)} = I e^{j\phi} - \text{Fazor prądu}$$

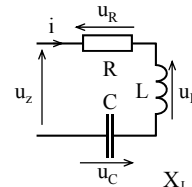
$$I_m = \sqrt{2} I e^{j\phi}$$

$$i(t) = \sqrt{2} I e^{j\phi} e^{j\omega t} = \sqrt{2} I e^{j(\omega t + \phi)}$$

$$i(t) = \text{Im} \{ \underline{i}(t) \} = \sqrt{2} I \sin(\omega t + \phi) = I_m \sin(\omega t + \phi)$$

Przykład liczbowy

22

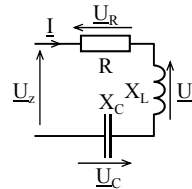

$$u_z(t) = 141,4 \sin(400t + 0) \text{ V}$$

$$R = 10 \Omega, \quad L = 50 \text{ mH}, \quad C = 250 \mu\text{F}$$

$$\underline{U}_z = \frac{141,4}{\sqrt{2}} e^{j0} \approx 100 \text{ V}$$

$$X_L = 400 \cdot 0,05 = 20 \Omega \quad X_C = \frac{1}{400 \cdot 250 \cdot 10^{-6}} = 10 \Omega$$

$$\underline{I} = \frac{\underline{U}_z}{R + j(X_L - X_C)} = \frac{100}{10 + j(20 - 10)}$$

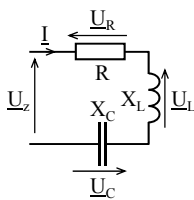
$$= (5 - j5) \text{ A} = 5\sqrt{2} e^{-j45^\circ} \approx 7,07 e^{-j45^\circ} \text{ A}$$

$$i(t) = \sqrt{2} 5\sqrt{2} e^{-j45^\circ} e^{j\omega t} = 10 e^{j(\omega t - 45^\circ)} \text{ A}$$

$$i(t) = 10 \sin(\omega t - 45^\circ) \text{ A} \quad I_{sk} = 5\sqrt{2} \approx 7,07 \text{ A}$$

Przykład liczbowy

23

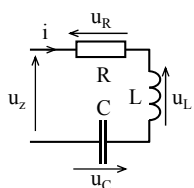

$$\underline{U}_z = \underline{R} \underline{I} + \underline{jX}_L \underline{I} + \underline{-jX}_C \underline{I}$$

$$\underline{U}_R = R \underline{I} = 10(5 - j5) = 50 - j50 = 70,7 e^{-j45^\circ} \text{ V}$$

$$\underline{U}_L = (jX_L) \underline{I} = j20(5 - j5) = 100 + j100 = 141,4 e^{j45^\circ} \text{ V}$$

$$\underline{U}_C = (-jX_C) \underline{I} = -j10(5 - j5) = -50 - j50 = 70,7 e^{-j135^\circ} \text{ V}$$

$$u_R(t) = 70,7\sqrt{2} \sin(\omega t - 45^\circ) \text{ V} \quad U_{Rm} = 100 \text{ V}$$

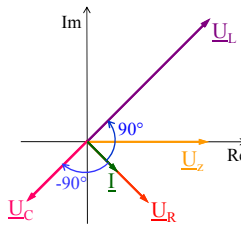
$$u_L(t) = 141,4\sqrt{2} \sin(\omega t + 45^\circ) \text{ V} \quad U_{Lm} = 200 \text{ V}$$

$$u_C(t) = 70,7\sqrt{2} \sin(\omega t - 135^\circ) \text{ V} \quad U_{Cm} = 100 \text{ V}$$

Reprezentacja graficzna

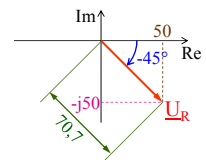
24

$$\underline{U}_R = 50 - j50 = 70,7 e^{-j45^\circ} \text{ V}$$

$$\underline{U}_z = \underline{U}_L + \underline{U}_R + \underline{U}_C$$

Wykres fazorowy (wskazowy)

$$\underline{U}_z = 100 \text{ V}$$

$$\underline{U}_L = 141,4 e^{j45^\circ} \text{ V}$$

$$\underline{U}_C = 70,7 e^{-j135^\circ} \text{ V}$$

$$\underline{I} = 7,07 e^{-j45^\circ} \text{ A}$$

$$\underline{U}_L$$

$$\underline{U}_R$$

$$\underline{U}_C$$

$$\underline{I}$$

Oporność zespolona

$$\underline{I} = \frac{\underline{U}_z}{R + j(X_L - X_C)}$$

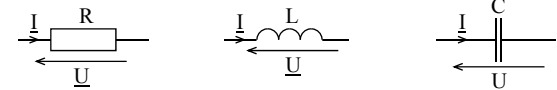
$$\underline{\frac{U}{I}} = R + j(X_L - X_C) = \underline{Z} \text{ - impedancja zespolona (oporność pozorna)}$$

R - rezystancja [Ω] (oporność czynna) X - reaktancja [Ω] (oporność bierna)
 $\frac{1}{\underline{Z}} = \underline{Y}$ - admitancja zespolona (przewodność pozorna)
 $\underline{Y} = G + jB$
 G - konduktancja [$\Omega^{-1}=S$] (przewodność czynna) B - susceptancja [$\Omega^{-1}=S$] (przewodność bierna)

25

Impedancje i admitancje elementów

26

$$\underline{Z}_R = \frac{\underline{U}}{\underline{I}} = R$$

$$\underline{Z}_L = \frac{\underline{U}}{\underline{I}} = j\omega L = jX_L$$

$$\underline{Z}_C = \frac{\underline{U}}{\underline{I}} = \frac{1}{j\omega C}$$

$$\underline{Y}_R = \underline{Z}_R^{-1} = \frac{1}{R} = G$$

$$\underline{Z}_L = jX_L = X_L e^{j\frac{\pi}{2}}$$

$$\underline{Z}_C = \frac{1}{j\omega C} = -j\frac{1}{\omega C} = -jX_C$$

$$\underline{Y}_L = \underline{Z}_L^{-1} = \frac{1}{j\omega L}$$

$$\underline{Z}_C = -jX_C = X_C e^{-j\frac{\pi}{2}}$$

$$\underline{Y}_L = \frac{1}{j\omega L} = -j\frac{1}{\omega L} = -jB_L$$

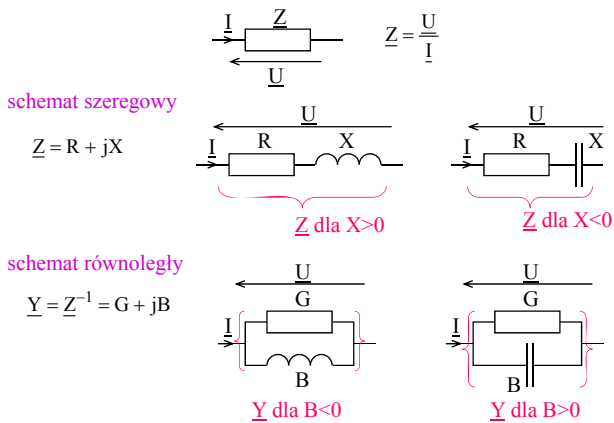
$$\underline{Y}_C = \underline{Z}_C^{-1} = j\omega C = jB_C$$

$$\underline{Y}_L = -jB_L = B_L e^{-j\frac{\pi}{2}}$$

$$\underline{Y}_C = jB_C = B_C e^{j\frac{\pi}{2}}$$

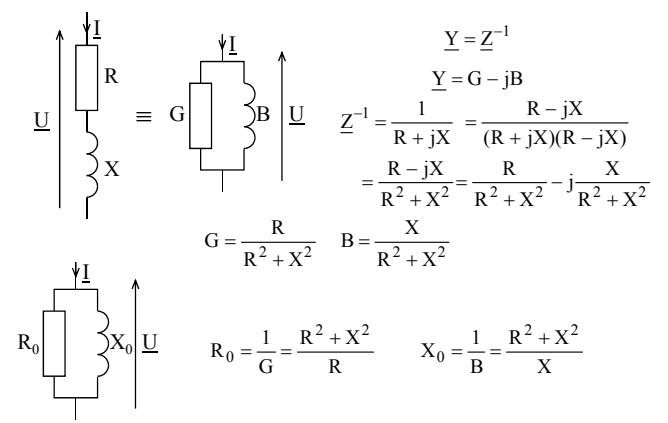
Impedancja – schemat dla $\omega = \text{const.}$

27

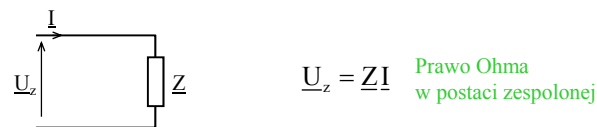
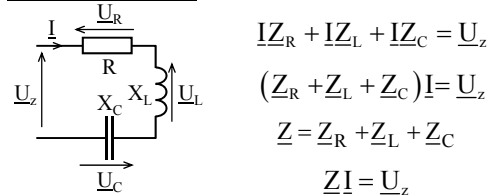

Impedancja – schemat dla $\omega = \text{const.}$

28

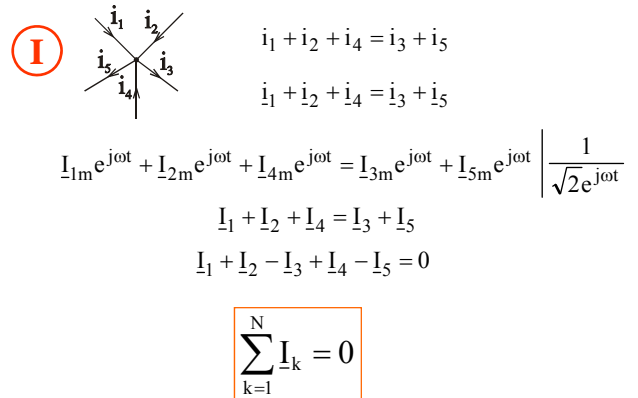
Prawo Ohma

29

Prawa Kirchhoffa w postaci zespolonej

30

Prawa Kirchhoffa w postaci zespolonej

31

II

$$u_1 - u_2 - u_3 + u_4 = 0$$

$$\underline{U}_1 - \underline{U}_2 - \underline{U}_3 + \underline{U}_4 = 0$$

$$\underline{U}_{1m} e^{j\omega t} - \underline{U}_{2m} e^{j\omega t} - \underline{U}_{3m} e^{j\omega t} + \underline{U}_{4m} e^{j\omega t} = 0 \quad \left| \frac{1}{\sqrt{2} e^{j\omega t}} \right.$$

$$\underline{U}_1 - \underline{U}_2 - \underline{U}_3 + \underline{U}_4 = 0$$

$$\sum_{k=1}^N \underline{U}_k = 0$$

Impedancja zastępcza

32

$$\underline{Z} = \sum_{k=1}^N \underline{Z}_k$$

$$\underline{Y} = \sum_{k=1}^N \underline{Y}_k \quad \underline{Z} = \frac{1}{\underline{Y}}$$

$$\underline{Y}_k = \frac{1}{\underline{Z}_k}$$

$$\underline{Z} = \frac{\underline{Z}_1 \underline{Z}_2}{\underline{Z}_1 + \underline{Z}_2}$$

Moc w obwodzie prądu sinusoidalnego

33

$$u(t) = U_m \sin(\omega t + \varphi_u)$$

$$i(t) = I_m \sin(\omega t + \varphi_i)$$

Moc chwilowa $p(t) = u(t) \cdot i(t) = U_m I_m \sin(\omega t + \varphi_u) \sin(\omega t + \varphi_i)$

Moc czynna $P = \frac{1}{T} \int_0^T p \, dt = \frac{1}{2} U_m I_m \cos(\varphi_u - \varphi_i)$

$$\varphi_u - \varphi_i = \varphi \quad \frac{1}{2} U_m I_m = \frac{U_m}{\sqrt{2}} \frac{I_m}{\sqrt{2}} = UI$$

Kąt przesunięcia fazowego między napięciem i prądem

$$P = UI \cos \varphi$$

Moc w obwodzie prądu sinusoidalnego

34

$$u(t) = U_m \sin(\omega t + \varphi_u)$$

$$i(t) = I_m \sin(\omega t + \varphi_i)$$

$$p = U_m I_m \sin(\omega t + \varphi_u) \sin(\omega t + \varphi_i)$$

$$P = UI \cos \varphi$$

Moc w obwodzie prądu sinusoidalnego

35

$$u(t) = U_m \sin(\omega t + \varphi_u)$$

$$i(t) = I_m \sin(\omega t + \varphi_i)$$

$$\underline{U} = \frac{U_m}{\sqrt{2}} e^{j\varphi_u} = U e^{j\varphi_u} \quad \underline{I} = \frac{I_m}{\sqrt{2}} e^{j\varphi_i} = I e^{j\varphi_i}$$

Moc pozorna zespolona $\underline{S} = \underline{U} \underline{I}^* \quad \underline{I}^* = I e^{-j\varphi_i} \rightarrow P$

$$\underline{S} = UI e^{j(\varphi_u - \varphi_i)} = UI (\cos \varphi + j \sin \varphi) = UI \cos \varphi + j UI \sin \varphi$$

\underline{S} - moc pozorna

$\underline{S} = P + jQ$

Q - moc bierna

Trójkąt mocy

36

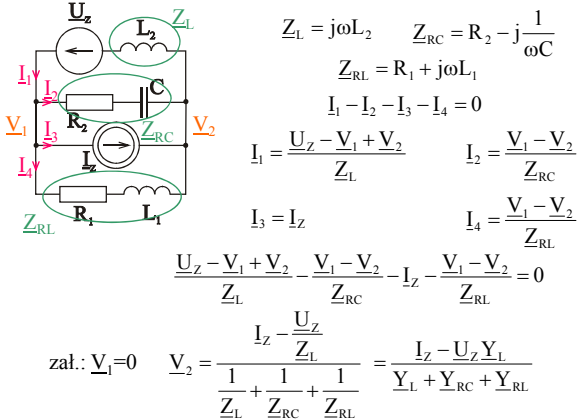
$$S = \sqrt{P^2 + Q^2}$$

$$Q = S \sin \varphi \quad Q = P \tan \varphi$$

$$P = S \cos \varphi$$

$\cos \varphi$ - współczynnik mocy

Metoda potencjałów węzłowych

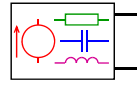

37

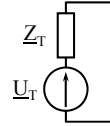
Twierdzenie Thevenina

38

liniowy układ aktywny

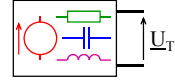

schemat zastępczy

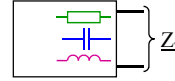

Określanie parametrów U_T, Z_T

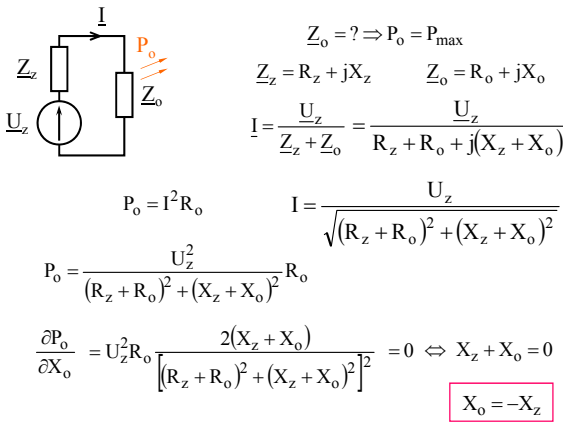
dwójnik aktywny

dwójnik pasywny

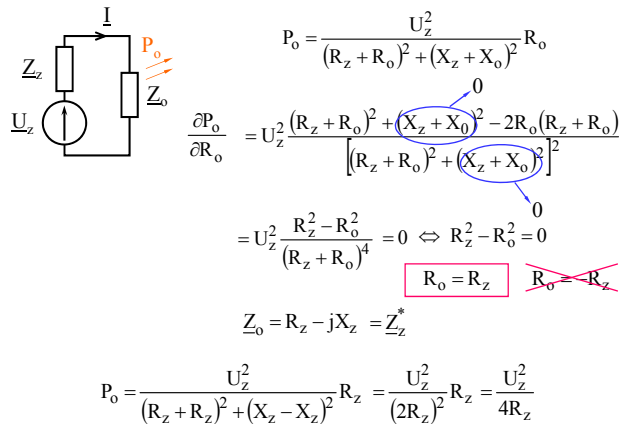
Dopasowanie mocowe

39

Dopasowanie mocowe

40

Dopasowanie mocowe

41

